

ISTITUZZJONI GENERALI TAL-MISSAL RUMAN

DAHLA

1. Meta Kristu Sidna ried jagħmel mad-dixxipli tiegħu l-Ikla tal-Għid, li fiha waqqaf is-Sagament tal-Ġisem u d-Demm tiegħu, huwa ried li din l-Ikla tithejja f'kamra kbira u mgħammra (Lq 22, 12). Il-Knisja dejjem żammet li dan il-kmand ingħata għaliha wkoll, u għalhekk hija tat-ordnijiet dwar dak kollu li għandu x'jaqsam maċ-ċelebrazzjoni ewkaristika f'dik li hi thejjja tar-ruh, tal-post, tar-rieti u tatt-testi. Ir-regoli li nghataw issa, ordnati mill-Knisja skond id-digreti tal-Konċilju Vatikan II, kif ukoll il-Missal il-ġdid, li bih mil-lum 'il quddiem il-Knisja tar-rit Ruman se tinqeda fiċ-ċelebrazzjoni tal-Quddiesa, huma xhieda oħra ta' din il-ħrara tal-Knisja, tal-fidi tagħha fil-misteru kbir ewkaristiku, u ta' l-imbabba shiħa li dejjem kellha għaliex; u huma wkoll xhieda tat-tradizzjoni tagħha li, fin-nisga u l-mixja tagħha 'l quddiem ma nqatgħet qatt m'nkejja l-hwejjeg godda li dahl.

Xhieda li 1-fidi ma nbidlitx

2. Il-Konċilju ta' Trento stqarr b'mod solenni n-natura sagrifiki tal-Quddiesa kif dejjem s̊tqarritha l-Knisja fit-tradizzjoni kollha tagħha.¹ Il-Konċilju Vatikan II għamel l-istess meta dwar il-Quddiesa qal dawn il-kelmiet: "Is-Salvatur tagħna, fl-ahħar Ikla tiegħu, waqqaf is-Sagrifikkju ewkaristiku ta' Ġisemu u Demmu, biex iż-żokompli għal dejjem matul iż-żmien is-Sagrifikkju tas-Salib, sa ma jiġi l-Mulej, u hekk ħalla l-Il-Knisja, il-Ġharusa għażiżha tiegħu, it-tifikra tal-Mewt u l-Qawmien tiegħu."²

Il-formoli kollha tal-Quddiesa, waħda wara l-oħra, ifissru siewwa dan it-tagħlim tal-Konċilju. Is-Sagamentarju Ljunjan iġħid tajjeb hafna li "kull darba l-tiegħiġi qed id-dit-tifikra ta' dan is-sagrifikkju, taħdem fina l-opra tal-fidwa tagħna."³ Fit-Talbiex ewkaristiċi għandna xhieda tajba u eżatta ta' dan it-tagħlim, għax meta s-saċerdot ikun jagħmel l-anamnesi, huwa jdur lejn Alla f'ismu u f'isem il-poplu, iroddlu ħajr, joffrili s-sagrifikkju ħajr u qaddis jiġifieri l-offerta tal-Knisja u l-Vittma li bis-sagrifikkju tagħha Alla reġa' habbibna miegħu,⁴ u jitlob lil Alla l-Missier biex jilqa'

l-Ġisem u d-Demm ta' Kristu bħala sagrifikkju li jogħġibu u li jijswa għas-salvazzjoni tad-dinja kollha.⁵

B'hekk il-Missal il-ġdid ukoll jurina kemm hu tassew li r-regola tat-talb fil-Knisja għandha f'kull żmien rabta shiħa mar-regola tal-fidi li qatt ma tbiddlet. Din il-fidi tgħallimna li, tneħhi biss id-differenza fil-mod ta' l-offerta, is-Sagrifikkju ta' Kristu huwa wieħed u l-istess, sew meta star fuq is-salib, sew meta dan jiġġedded fil-Quddiesa b'mod sacramentali kif waqqfu Kristu Sidna fl-ahħar Ikla tiegħu u kif ordna l-Il-Appostli biex jibqħu jagħmluh b'tifkira tiegħu; u għalhekk il-Quddiesa hi f'hin wieħed sagrifikkju ta' tifħir, ta' radd il-ħajr, ta' talb u ta' tpattija.

3. Il-Konċilju ta' Trento xandar tagħlim ta' fidi dwar il-misteru tal-ġaġeb tal-preżenza reali ta' Kristu taħqi ix-xbiha ewkaristiċi.⁶ Il-Konċilju Vatikan II inqedha bli-istess mod u kliem biex iwettaq dan it-tagħlim.⁷ Hekk ukoll għamel il-maġisteru ekkležja stiġiġi b'hafna dokumenti oħra.⁸ U l-istess isir fiċ-ċelebrazzjoni tal-Quddiesa, l-ewwelnett bis-sahħha ta' l-istess kelmiet tal-konsagrazzjoni, li bihom is-suštanza tal-hobż u l-inbid tinbidel fis-sustanza tal-Ġisem u d-Demm ta' Kristu, li għalhekk isir preżenti realment, u t-tieni bis-sahħha tal-liturġija ewkaristika li biha l-insara jfis-sru u jixħdu l-ġieħ u l-qima kbira tagħhom lejn il-preżenza reali. Din ukoll hi rräġuni li minhabba fiha l-Knisja tistieden l-Il-poplu nisrani biex f'Hamis ix-Xirku u fis-solennità "tal-Ġisem u d-Demm Imqaddes ta' Kristu jaġhti għieħ u qima specjalisti lil dan is-Sagament tal-ġaġeb.

4. Is-saċerdozju ministerjali hu haġa proprja tal-presbiteru, li f'isem Kristu joffri s-sagrifikkju u jippresiedi fuq il-ġemgħa tal-poplu qaddis ta' Alla. In-natura ta' dan is-saċerdozju tidher ċar mill-istess rit, mill-post specjalisti mħolli għas-saċerdot, u mill-uffiċċju tiegħu li hu oħla minn ta' l-oħra jn. Fil-Quddiesa tal-Grizma ta' Hamis ix-Xirku, jiġifieri fil-jum li jfakkar it-twaqqif tas-saċerdozju, hemm rit ta' radd il-ħajr lil Alla; dan ir-rit isemmi u jfis-sor ċar u fit-tul ir-räġun jiet ta' l-uffiċċju saċer-

dotali, ghax fih l-Isqof jitkellem dwar is-setgha saċerdotali mogħtija bit-tqeħħid ta' l-dejn, isemmi l-hafna uffiċċċi tas-saċerdot, u jfisser li din is-setgħa mhix hlief is-setgha ta' Kristu nnifsu, il-Qassis il-Kbir tal-Patt il-Ġdid, li tibqa' tahdem dejjem matul iż-żmien.

5. L-istess natura tas-saċerdozju ministerjal — u dan hu punt importanti ħafna — tħixxet ukoll dawl kbir fuq haġa oħra, jiġifieri fuq is-saċerdozju regali tal-fidil, li s-sagħrifċċu spiritwali tagħhom isir m-tum permezz tal-ministeru tal-presbiteri, f'għaqda wahda mas-sagħrifċċu ta' Kristu, li hu wahdu l-Medjatur.⁹ Ghax iċ-ċelebrazzjoni ta' l-Ewkaristija hija azzjoni tal-Knisja kollha kemm hi, azzjoni li fiha kull wieħed mill-ministri u l-fidili jagħmel dak biss u dak kollu li jmiss il-lu, skond il-grad tiegħu fil-poplu ta' Alla. Minhabba f'hekk issa kellha tingħata attenzjoni aktar minn qabel għal xi elementi taċ-ċelebrazzjoni. Li forsi matul iż-żmien ma tqi-stux biżżejjed. Għax dan il-poplu huwa l-poplu ta' Alla; Kristu kisbu b'demmu; il-Mulej jīgħru u jgħajxu bil-kelma tiegħu, u jsejjah lu poplu tiegħu sewwa sew biex joffri lil Alla t-talb tal-familja kollha tal-bnedmin, u joffri lu s-sagħrifċċu ta' Ibnu l-waħdieni biex permezz ta' l-istess Kristu jroddlu l-ħajr ghall-misteru tas-salvazzjoni; huwa poplu li jingħaqad haġa waħda fih innifsu għax il-membri kollha tiegħu jaqsmu bejniethom l-istess hobża wahda u kaċċi wieħed, jaġifieri l-Ġisem u d-Demm ta' Kristu, Dan il-poplu, għalkemm Alla qaddsu għaliex sa m'nn meta sejjah lu, jibqa' dejjem jikber fil-qdusija bl-istess sehem haj, attiv u qawwi li huwa jieħu fil-ministeru ewkaristiku.¹⁰

It-tradizzjoni ma nqatgħetx

6. Il-Konċilju Vatikan II, meta ordna r-reviżjoni ta' l-Ordni ghall-Quddiesa, fost hwejjeg oħra ried ukoll li xi riti jerġgħu jidħlu "kif kienu fl-ewwel snin tal-Missirijiet tal-Knisja,"¹¹ jiġifieri nqedha bl-istess kliem ta' l-Ittra Appostolika "Quo prium" li biha S. Piju V fl-1570 xandar il-Missal Tridentin. Minn dan l-istess qbil fid-diskors, wieħed jinnota kif iż-żewġ Missali Rumani, münkejja l-medda ta' erba' sekli li hemm bejniethom, iħaddnu t-tnejn l-istess tradizzjoni waħda. Jekk imbagħad inqis u-l-lementi interni ta' din it-tradizzjoni, malajr naraw kemm it-tieni Missal jipperfezzjona lill-ieħor b'mod tassew tajeb u sabiħ.

7. Fi żminijiet imwiegħra ħafna, meta l-insara nqasmu fil-fehmiet dwar it-twemin-kattoliku fuq in-natura sagħrifkali tal-Quddiesa, fuq is-saċerdozju ministerjal u fuq il-preżenza reali u dejjema ta' Kristu taħt l-ispeċċi ewkaristiċi, il-ħsieb ewljeni ta' S. P. Ju V kien li jħares it-tradizzjoni mgħoddija sa' żmien u li xi wħud fittxew li jwarrbuha bla ebda raġuni; għalhekk huwa ma riedx idħħal fir-rit imqaddes aktar minn xi tibdil tassew żgħir. U tas-sew, ffit li xejn hemm differenza bejn il-Missal ta' l-1570 u dak li ġie stampat għall-ewwel darba fl-1474, li min-naħha tiegħu jtendi bil-fedeltà l-Missal ta' żmien il-Papa Innoċenzo III. Terġa' mbagħad il-kodiċijiet tal-Bibljoteka Vatikana, għalkemm bis-sħaħha tagħhom sar xi tibdil fl-espressjonijiet, ma k-nux biżżejjed biex isir progress akbar minn dak li sar bil-hila ta' l-kumentaturi liturgiċi taż-Żmien tan-Nofs fix-xogħol ta' tfittix fuq "l-awturi antiki u tajba."

8. Dawk li ħadmu l-Missal ta' S. Piju V imxew skond it-tagħrif li setgħu jkollhom fi żmienhom fuq il-liturgija antka ta' żmien il-Missirijiet tal-Knisja. Illum, iżda, dan it-tagħrif stagħna b'kotra bla qjes ta' xogħliji tal-ghorrief. Infatti, wara li fl-1571 harget l-ewwel edizzjoni tas-Sagamentarju Gregorjan, sikwit bdew jixxandru wkoll edizzjonijiet kritici tas-Sagamentarji antiki Rumani u Ambrożjani, u tal-kotba liturgiċi antiki Spanjoli u Gallikani, u hekk seta' jkollna quddiemna hafna talb ta' importanza spiritwali liema bħalha li sa' dak iż-żmien kien għadu muhiex magħruf.

It-tradizzjoni jiet ta' l-ewwel sekli, li bdew qabel ma ssawru r-riti Orientali u Oċċidentalji, sirna issa nafuhom aħjar permezz ta' tant dokumenti liturgiċi antiki li nstabu.

U bil-progress li sar fl-istudju tal-patriстиka, it-teologija dwar il-misteru ewkaristiċku ddawlet hafna bid-duttrina ta' l-aqwa Missirijiet antiki tal-Knisja, fosthom S. Irinew, S. Ambrog, S. Cirillus ta' Gerusalem, u S. Gwann Grisostmu.

9. Għalhekk, jekk aħna rridu nimxu kif imxew il-Missirijiet antiki tal-Knisja, jaħtieg li mhux biss inharsu dak kollu li ġie mgħoddi l-ilna fiz-żminijiet eqreb lejna, imma jeħtieg ukoll li nifħmu iż-żejed u niflu bir-reqqa ż-żminijiet l-imghoddija kollha tal-Knisja u nqis u l-modi kollha li b'hom il-Knisja nqđiet biex turi l-fidi tagħha fost il-kulturi umani u ciwil ta' kull xorta, kulturi tant differenti bejniethom għażiex kibru

f'ambjenti Semiti, Griegi, Latini. Dehra bħal din tifħah quddiemna xefaq aktar wiesa', u turina kif l-Ispirtu s-Santu jieqaf mal-poplu ta' Alla biex b'fedeltà tal-ghaġeb iħares it-teżor tal-fidi li ma jittifies qatt minkejja l-varjetà kbira ta' talb u riti.

Adattament għaż-ċirkustanzi godda

10. Kif digħa għidna, il-Missal il-ġdid huwa tassew xhieda tar-regola tat-talb tal-Knisja Rumana u jħares it-teżor tal-fidi mghoddi lilna sa mill-Konċilju l-aktar recenti; imma huwa jista' jitqies ukoll bħala passi importanti ħafna fit-tradizzjoni liturgika.

Għax tassew li l-Konċilju Vatikan II tenna bis-shih it-tagħiġi dommatiku tal-Konċilju Tridentin; imma l-Vatikan II tkellem fi żmien differenti għal kolloks minn dak tat-Tridentin, u għalhekk il-Padri Konċiljari, fid-diskussionijiet tagħhom fuq il-materja pastorali, seħħilhom jagħtu fehmiet u parri li erba' sekli qabel hadd ma seta' jobsorhom.

11. Il-Konċilju Tridentin għarraf sa-minn żmien stess li c-ċelebrazzjoni tal-Quddiesa għandha siwi kateketiku kbir; b'danakollu c-ċirkustanzi ma ħallewħx ihaddem il-konsegwenzi kollha ta' dan is-siwi u jwassalhom fil-prattika. Hafna kienu xtaqu li flic-ċelebrazzjoni tas-Sagrifċċju ewkaristiku jidhol l-użu ta' l-ilsna tal-post; iżda fuq din ix-xewqa, minħabba c-ċirkustanzi ta' żmien, il-Konċilju hass id-dmir li jerġa' jishaq fuq id-duttrina tradizzjonali tal-Knisja li tgħallim li s-Sagrifċċju ewkaristiku huwa qabel xejn azzjoni ta' Kristu nnifsu, u li għalhekk il-qawwa tiegħu ma tittiefes xejn, ikun xi jkun il-mod kif il-fidili jieħdu sehem fis. Kien għalhekk li huwa xandar dawk il-kelmiet shah u meqjusa tiegħi meta /qal: "Għalkemm il-Quddiesa tiġibor fiha tagħlim kbir għall-poplu fidil, il-Missirijiet tal-Konċilju deħrihom li ma jaqbilx jintużaw l-ilsna tal-post flic-ċelebrazzjoni tagħha".¹² U zied iġħid li jkun haqqu l-kundanna minn iżomm li "Ir-rit tal-Knisja Rumana, li fis il-Kanone u l-kliem tal-konsagrazzjoni jingħadu minn taħt l-ilsien, hu ta' min jikkundannah," jew ji "Iē-ċelebrazzjoni tal-Quddiesa għandha ssir bl-ilsna tal-post".¹³ Iżda għalkemm min-naha l-wħda t-Tridentin ma riedx li jintużaw l-ilsna tal-post fil-Quddiesa, minna l-oħra huwa ordna l-l-ragħajja spiritwali biex ipattu għal dan billi jagħtu lill-fidili katekeži xierqa: "Il-merħla ta' Kristu ma għandhiex tbat l-ġuħi;... għal-

hekk il-Konċilju mqaddes jordna lir-ragħajja spiritwali u lil dawk kollha li għandhom f'idejhom il-kura ta' l-erwieħ biex sikkit fil-Quddiesa, personalment jew permezz ta' ħaddiehor, ifi ssru xi haġa mill-qari tal-Quddiesa u, fost hwejjieg oħra, jagħtu tagħlim fuq il-miesteru ta' dan is-Sagrifċċju mqaddes, l-aktar fil-Hdud u lfesti".¹⁴

12. Il-Vatikan II tlaqqa' sewwa sew biex jadatta l-Knisja ghall-htiġijiet ta' l-uffiċċju appostoliku tagħha fiz-żminijiet tagħna. Hu, xejn inqas mill-Konċilju Tridentin, tefha harstu l-ġewwa nett fin-natura didaskalika u pastorali tal-Liturġija mqaddsa.¹⁵ Illum ebda kattolku mhu se jiċċad li r-rit imqaddes iċċelebrat bil-Latin hu leġġitmu u effikaċi; imma issa l-Konċilju seta' jistqarr ukoll li "bosta drabi l-użu ta' l-ilsna tal-post jista' jkun ta' fejda kbira għall-poplu", u għalhekk ta s-setgħa ghall-użu ta' dawn l-ilsna.¹⁶ Id-dinja kollha laqghet din id-deċiżjoni b'hęġġa kbira. Kienet deċiżjoni li tat-tassew il-frott, għax taht it-tmexxija ta' l-Isqifji, u ta' l-istess S. Sede, iċ-ċelebrazzjoniż liturgici kollha bis-sehem tal-fidili setgħu issa jsiru bl-ilsien tal-post, halli l-fidili jidhma iżżejjed il-misteri li jkunu jiċċelebraw.

13. L-ilsna tal-post, mela, huma mezz siewi ħafna biex it-tagħlim fuq il-Ewkaristija, miġbur fil-Quddiesa nfisha, jiġi mfisser ahjar. B'danakollu l-Vatikan II wissa wkoll li għandhom iſtrū fil-prattika xi ordnijiet tat-Tridentin li ma kinux im-harsa kullimkien, bħalma huma l-omilja fil-Hdud u l-festi,¹⁷ u s-setgħa li waqt l-istess rit iż-żgħadha jingħataw twissijiet tajba lill-fidili.¹⁸

Il-Vatikan II saħaq fuq il-fatt li l-fidili jieħdu sehem aktar perfett fil-Quddiesa jekk, wara li jitqarben is-sacerdot, huma wkoll fl-istess sagrifċċju jitqarbnu bil-Gisem tal-Mulej.¹⁹ Għalhekk huwa heġġeg hafna biex issir fil-prattika xewqa oħra tat-Tridentin, jiġifieri, li "fil-Quddies kollu l-fidili prezenti jitqarbnu mhux biss spiritwalment iż-żda wkoll sagħementalment,"²⁰ biex hekk is-sehem tagħhom fl-Ewkaristija mqaddsa jkun aktar shiħ.

14. Imqanqal mill-istess īsieb u hrara pastorali, il-Konċilju Vatikan II seħħlu jinqeda f'dawl ġdid bir-regolament mogħiġi mit-Tridentin fuq it-tqarbin biż-żewġ speċi. Illum hadd ma jiġi l-iċčen dubju fuq il-principji dottrinali li l-qawwa tat-

tqarbin tibqa' shiha kollha kemm hi, ukoll jekk it-tqarbin isir bl-Ostja b'ss. Ghad li dan, il-Vatikan II ta l-permess biex xi drabi t-tqarbina ssir biż-żewġ speċi, jiġi fieri meta ċ-ċirkustanzi jkunu joffru okkażjoni speċjali lill-fidili biex, b's-sahha ta' din id-dehra aktar čara tas-sinjal sagramentali, jifhmu aħjar il-misteru li fih ikunu jieħdu sehem.²¹

15. B'dan il-mod il-Knisja tibqa' taqdi b'fedeltà shiha mhux biss id-dmir li tgħalliem il-verità u thares tajjeb "il-hwejjeg qodma", jiġifieri t-teżor tat-tradizzjonji, iżda taqdi wkoll l-uffiċċju li tiżen "il-hwejjeg ġodda" u tingeda bihom bil-ghaqal (ara Mt 13, 52).

F'waħda mit-taqsimiet t'egħu l-Missal il-ġdid iqiegħed it-talb tal-Knisja f'ordni aktar čar skond il-ħtieġ jiet ta' żminijietna; qeqħdin nħiġi l-iżżejed għall-Quddies ritwali u "ad diversa", fejn it-tradizzjonali jissieheb tassew tajjeb mal-ġdid. Hawn insibu li bosta espressjonijiet baqgħu shah u ma ntmessew xejn minn kif ghadditħom-lna t-tradizzjoni l-iżżejed antika tal-Knisja, kif jixhud l-hafna edizzjonijiet ta' l-istess Missal Ruman; hafna talbiet oħra gew adattati skond il-ħtieġiet u ċ-ċirkustanzi ta' llum; oħrajn, għall-kuntrarju, bħalma huma t-talbiet għall-Knisja, għal-lajċi, għat-tqaddis tax-xogħol, għall-ghaqda fil-popli tad-dinja, għal xi ħtieġ li nibtu fi żmienna, saru ġodda għal kolloks u nbnew fuq l-istess ħsibjiet, anzi bosta drabbi bl-istess klimijiet, tad-dokumenti konċiljari reċenti.

Fl-użu tat-testi tradizzjonali antiki has-sejnejn li ma kienet se ssir ebda ħsara lil-teżor hekk għażiż jekk inqis u 1-qagħda tad-din ja ta' llum u 'l hawn u 'l hiġi jitt-messu xi sentenzi biex inqabblu aħjar id-diskors tagħhom ma' dak tat-teologija moderna u biex kulħadd jara kemm il-Knisja bniet id-dixxiplina prezenti tagħha fuq il-verità. Għalhekk sar kemmxjejn ta' tib-dil f'xi talbiet li fihom jissemma kif il-bniedem għandu jqis u juuza l-ġid ta' l-art, u f'talbiet oħra li kienu jfissru l-indiema

f'sura esterna mitluba mill-Knisja fi żminijiet ohra.

B'hekk, fl-ahħarnett, il-Vatikan II b-id-direttivi tiegħu saħħaħ u ipperfezzjona hafna punti mir-regoli liturgiči tat-Tridentin. Matul dawn l-aħħar erba' sekli, u l-iżżejed fi żminijietna, b'mod partikulari permezz ta' l-istudji liturgiči mmexxija 'l-quddiem minn S. Piju X u l-Papiet ta' warajh, saru ħafna sforzi biex il-fidili jkollhom għajnejha halli jersqu lejn il-Liturgija mqaddas; bis-sahha tal-Konċilju Vatikan II, dawn l-isforzi kollha taw il-frott tagħ-hom.

¹ Sessjoni XXII, 17 Sett. 1562.

² Kostit. *Sacrosanctum Concilium*, fuq il-Liturgija mqaddsa, n. 47; ara l-Kostit. domm. *Lumen gentium*, fuq il-Knisja, nn. 3 u 28; u d-Digr. *Presbyterorum ordinis*, fuq il-ministeru u l-hajja tal-presbiteri, nn. 2, 4 u 5.

³ Ara s-Sagamentarju ta' Verona, ediz. Mohlberg, n. 93.

⁴ Ara t-Talba ewkaristika III.

⁵ Ara t-Talba ewkaristika IV.

⁶ Ara s-Sess. XIII, 11 Ott. 1551.

⁷ Kostit. *Sacrosanctum Concilium*, fuq il-Liturgija mqaddsa, nn. 7 u 47; u d-Digr. *Presbyterorum ordinis*, fuq il-ministeru u l-hajja tal-presbiteri, nn. 5 u 18.

⁸ Ara Piju XII, Enċikl. *Humani generis*: AAS 42 (1950) pp. 570-571; Pawlu VI, Enċikl. *Mysterium Fidei*: AAS 47 (1965) pp. 762-769; *Stgarrija solenni tal-Fidi*: AAS (1968) pp. 442-443; Kongr. Mq. tar-Riti, Istruzz. *Eucharisticum mysterium*, 25 Mejju 1967, nn. 3, 4 u 9; AAS 59 (1967) pp. 543 u 547.

⁹ Ara Konċ. Vat. II, Digr. *Presbyterorum ordinis*, fuq il-ministeru u l-hajja tal-presbiteri, n. 2.

¹⁰ Ara Konċ. Vat. II, Kostit. *Sacrosanctum Concilium*, fuq il-Liturgija mqaddsa, n. 11.

¹¹ *L-istess*, n. 50.

¹² Sess. XXII, Duttrina fuq is-Sagrificċju Mqaddes tal-Quddiesa, kan. 8.

¹³ *L-istess*, kan. 9.

¹⁴ *L-istess*, kan. 8.

¹⁵ Ara Konċ. Vat. II, Kostit. *Sacrosanctum Concilium*, fuq il-Liturgija mqaddsa, n. 33.

¹⁶ *L-istess*, n. 36.

¹⁷ *L-istess*, n. 52.

¹⁸ *L-istess*, n. 35, 3.

¹⁹ *L-istess*, n. 55.

²⁰ Sess. XXII, Duttrina fuq is-Sagrificċju Mqaddes tal-Quddiesa, kan. 6.

²¹ Ara Konċ. Vat. II, Kostit. *Sacrosanctum Concilium*, fuq il-Liturgija mqaddsa, n. 55.